

Búcsú Térey Jánostól

Felnőttekként lettünk barátok. Az utóbbi tíz évben olyan magától értetődően barátkoztunk, mintha öröktől fogva örökéig azok lettünk volna. Az elejére már nem emlékeztünk, a végére nem gondoltunk. Későn és valahogy lassan, de biztosan lettünk barátok, ő még negyvenen innen, én már negyvenen túl. Pedig gyerekkori jópajtások is lehettünk volna, tőlünk négy percnyi sétára volt a Kétmalom utca 17., s ugyanaz a tanító néni tanított meg bennünket írni és olvasni. Szűk négy év volt közöttünk, s ez a röpké idő negyven körül már nem számított semmit. Ugyanazok az utcák és házak, ugyanaz az iskolaudvar és -terem, ugyanazok a készletések, remények és félelmek: visszatekintve kicsit ikrek lettünk, kicsit egymás öccse és bátyja. Még nem tudtuk egymásról, de mindketten szenvedtünk a legendásan üres debreceni nyári vasárnap délutánoktól, a vidéki eseménytelenségnek hitt figyelemhiánytól, magányos megbántottságunktól, szellemi árvaságunktól. Mindketten elvágyódtunk, én maradtam, neki mennie kellett. Szétszórattunk.

A kilencvenes évek elején hallottam a pályakezdő pesti költőről, akinek volt mersze elmenni Debrecenből, s aki nagyon fiatalon nagy erővel és önállósággal verselt. Különös mítosszá alakított sors, nagy lendület, frivol és fanyar hang, rafinált kihagyás-technika, magaskultúra és az utca nyelve, Ady- és Szomory-ímágó félkomolyan: jószerével mindenkit meglepett. Utánozhatatlan stílusbiztonság és rendkívüli termékenység. A költő, aki lassacskán berendezkedett Budapesten és megérkezett a magyar irodalomba, gyakran visszajárt szülővárosába, így találkoztam én is vele valamikor a kilencvenes évek közepén, *A valóságos Varsó* és a *Tulajdonosi szemlélet* megjelenésének idején. Jóbarátaival, Szénási Mikivel és Poós Zolival beült az irodalmi napokra. Avantgárdak voltak, viháncoltak, sziporkáztak. Úgy emlékszem, hogy láttam az arcán, amit majd később is: az elhivatottságot, az akaraterőt, de a szemérmességet, a sebezhetőséget, az árvák mélyeséges szomorúságát is.

Aztán a kétezres évek elején jöttek a nagy könyvek: a *Paulus*, a *Sonja útja*, a *Nibelung-lakópark*, s az egész irodalmi szcéna számára világossá vált, hogy Térey János rendkívüli tehetségű és szorgalmú szerző, aki különös érzékenységgel és leleménnyel támasztotta fel a régmúlt műfajait, a verses regényt és a drámai költeményt, aki lenyűgöző fantáziával és műgonddal újította meg a magyar költészet nyelvét. Építésznek készült, még Debrecenben, kamaszkorában kialakult és soha nem lankadt az épületek és a terek iránti érdeklődése, s a korábbi szórványos utalások után a *Drezda februárban* című verseskötetben mutatkozott meg markánsan írásművészetének topográfiai aspektusa, versvilágának mindig gondosan kimunkált architektonikussága. A „városait”, Debrecen, Budapest, Varsót, Drezdát, Königsberget a legapróbb részletekig tanulmányozta és műveiben újraköltötte. Még elköltözése után negyedszázaddal is vissza-visszafordult szülővárosa épített öröksége felé, írt például Sajó István méltatlanul elfeledett munkásságáról, de közben az egykori temetőre épült Kétmalom utca és a szomszédos Kút utca kiscivis

szegletei is váltig foglalkoztatták. Nagy utazó volt, s egyben a magyar utazási irodalom egyik megújítója. Akár Debrecenben járt, akár a világ más tájain, az idegenségben megmutatkozó otthonosság lehetőségeit kereste.

Költői-írói munkásságának sokszínűsége és rétegzettségével azzal is összefüggött, hogy nem csak a múltat és a jelent, hanem a műfajokat és a művészeti ágakat is avatottan közelítette egymáshoz: az épületek, terek elbeszélései éppúgy foglalkoztatták, mint az irodalom és a színház/opera, vagy éppenséggel a popzene színergiái. A *Paulus* – „a magyar posztmodern irodalom nagy Gesamtkunstwerkje” (Margócsy István) – az *Anyegin* újraírása, a klasszikus strófát néhol módosítva megtartó kibővítése, különlegesen municiózus aktualizálása, amelyben az ezredforduló lézengő főhőse, Pál az egykori apostol és az egykori tábornok árnyait hordozza. A hitbéli és az erkölcsi választás/döntés kerül a középpontba, miközben az irónia és a tragikum, a fenséges és az alantas, a pastiche, a persziflázs és a travesztia ötvöződik eposzi, valamint wagneri és dantei allúziókkal, sűrű modális váltásokkal, lenyűgöző textuális intenzitással. Térey János nyelvi fantáziája egyedülállóan mondható a kortárs magyar irodalomban, s e kreativitás aranyfedezete az a felkészültség volt, amit roppant szorgalommal épített fel, valahányszor új projektumba kezdett. A *Paulus*hoz kellett a *Biblia*, Pál-életrajzok, Nietzsche, Wittgenstein és Russell, a számítógépes szakzsargon, Puskin, Dante és Wagner, kellettek a hadtörténeti munkák, a háborús-katonai szakkifejezések, német nyelvű citátumok, s hallani, összegyűjteni kellett hozzá a pesti éjszaka lézengőinek nyelvét. Ugyanilyen biztos alapokra épült a másik remekmű, *A Nibelung-lakópark* című tetralógia, Wagner zenedrámájának delejezően invenciózus újraírása, amelynek szatirikus kavalkádjában napjaink hatalmi harcukat vívó csúcsvállalkozói groteszk mítoszhozókká stilizálódtak. A drámai költemény egy részéből Mundruczó Kornél rendezett nagy hatású előadást a budavári katonai Sziklakórházban. Az operai gondolkodás- és megszólalásmód a Papp Andrással együtt írt, '56 tabuit merészen megidéző *Kazamaták*ban is tetten érhető.

Aztán immár az országos elismertség öröme és terhe alatt jött a versszerűséget különleges érzékkel kiaknázó *Ultra*, majd a *Moll*, a társalgási drámát ötletesen, sokrétűen megújító *Asztalizene* és a debreceniséget újra-gondoltató szatirikus disztópia, a *Jeremiás avagy Isten bidege*. Egyre ismertebb és népszerűbb lett, de mondhatni: nem törekedett olcsó népszerűsége. Témaválasztásaival, a felszíneséget és a rosszindulatot határozottan elutasító, a „feltakarás” biztonságos üzemmódja helyett az alkotói autonómia megőrzését célzó írói döntéseivel sok kockázatot vállalt. A képviselői irodalmat kényelmes és hamis önáltatásnak tartotta. Soha nem volt – ahogy a Fodor Péterrel készült beszélgetésében fogalmazott – a „lekerekítés” híve: éles, néhol metsző, s mindig nyugtalanító műveket írt. Az újabb verses regényben, a *Protokoll*ban a 21. század eleji „fölösleges ember” alakját állította a középpontba, *A Legkisebb Jégkorszak*ban pedig elképzelte a jövőt: a gyors klímaváltozás, a logisztika összeomlása immár a túlélés nagyon is aktuális, regionális és globális kérdéseivel szembesített. S a legutóbbi változtatom legutolsó: legutolsó műve, a *Káli boltak* a boldogulás és a megalkuvás, a siker és a meghasonlás relációit vizsgálta a korábbiaknál talán könnyedebben, de most is éleslátóan. Tudta jól, hogy mindennek megvan az ára, s meg is fizette, munkával, szorgalommal.

Elképesztő munkabírása volt, nagy életművet hozott létre. 27 év alatt 24 kötetet jelent meg. Versek, regények, drámák, novellák, más mellett Verlaine-, Puskin-, Calderón-, Lope de Vega-, Szophoklész-, Euripidész-, Plautus- és Brecht-fordítások. A méltatlan támadásokra és mellőzötésekre munkával, művekkel válaszolt. A színvonaltalanságra színvonallal. Nagy küzdelmet folytatott az idővel. Szép családja lett, a zilált vagabundus Budán lelt otthonra, de naponta átjárt Pestre, a kis lakásba, hogy írjon. Arra is szakított időt, hogy a barátaival találkozzék, de mindig erősen koncentrált az éppen folyó munkára.

Az utóbbi években sokat dolgoztunk együtt, a Költészeti Fesztiválok és Könyvhetek, kiállításmegnyitók rendszeres vendége volt Debrecenben, s mindig példásan komolyan vette a feladatot. Az Alföld Alapítvány kurátoraként is számítottunk rá. Művelt polgárként és nagy művészként látogatott haza, s a mi szívünkben díszpolgára lett szülővárosának. Az ígéret embere volt és maradt. A beváltott ígéreté, mert tehetségét nem herdálta el, nagyszerű művek sorozatával bizonyította. S a most már fájdalmasan beváltatlan is, mert még sok mondanivalója lett volna a világról.

Márciusban két napig együtt jártuk Varsót. A helyek szenvedélyes fürkészőjeként avatottan kalauzolt bennünket a történelmi nyomokon, az irodalmon és zenén át a gasztronómiáig. Lenyűgöző műveltsége volt, okosan kapcsolt, nagyokat kacagott. Sugárzott belőle a tehetség és az életkedv. Nem lehetett nem figyelni rá, nem lehetett nem követni őt. Ment elől, húzott magával a kultúra, a művészet rejtelmeibe. Május utolsó péntekén jött a szokásos üzenet: „Péterem, este leszek. Ölelés, J.” A levéltárból jött, a készülőben lévő önéletrajzához, családtörténetéhez, egy nagy Debrecen-könyvhöz gyűjtött. Ha jött, napközben bejárta a régi helyszíneket: a Kétmalom utcát, a szülészetet és a temetőt. Ha jött, egyszerre gyászolt és mulatott. Sírt befelé és mosolygott kifelé. A kortárs magyar irodalom egyik legnagyobb alkotója volt. A legfelkészültebbek, a legtöbbet dolgozók, a letehetségebbek egyike. Egy nagy pálya tört most félbe. Egy nagy szív szakadt most meg. Akkor, pénteken este búcsúzóul megöleltük egymást. Sose tudod, hogy utoljára. S ha már tudod, akkor sem hiszed el. Még most se, hogy ezt írom: Jánosom, Isten veled. Ölelés, P.

SZIRÁK PÉTER



Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ
Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége
Tipográfia: Kass János
Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége
Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen
Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató
Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.

